

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 13.14/2024

SJIF 2024 = 5.444

Том 3, Выпуск 01, Январь

SAD'IY SHEROZIYNING HAYOTI PAND-NASIHAT VA HIKMATGA TO'LA

Ergasheva Maftuna Alisher qizi

Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti Pedagogika fakulteti Ta'lim- tarbiya nazariyasi va metodikasi (Boshlang'ich ta'lim) 2- bosqich magistranti
maftunaergasheva398@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqola mazmunida Sa'diy Sheroziyning hayoti, uning umri davomida ko'rgan kechirganlari, ta'lim tarbiya oid asarlari, g'azal janriga qo'shgan hissalarini hamda pand-nasihatga to'la hikmatli so'zlari haqida so'z yuritilgan. Shuningdek Sheroziyning ilm yo'lida olib borgan izlanishlari va kashfiyotlari ham keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlari: Ma'naviyat, Sharq falsafasi, "Bo'ston" va "Guliston" asarlari, g'azal, adabiyot, tarbiya, aniq fanlar, ilm, ijod, sayohat, so'z san'ati.

Annotation. The content of this article talks about the life of Saadi Shirazy, what he experienced during his life, his works on education, his contributions to the ghazal genre, and his wise words full of advice. Shirazy's scientific researches and discoveries were also mentioned.

Key words. Spirituality, Eastern philosophy, "Bo'ston" and "Gulistan" works, ghazal, literature, education, exact sciences, science, creativity, travel, speech art.

Аннотация. Содержание этой статьи рассказывает о жизни Саади Ширази, о том, что он пережил за свою жизнь, о его работах в сфере образования, о его вкладе в жанр газели и о его мудрых словах, полных советов. Были также упомянуты научные исследования и открытия Ширази.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 13.14/2024

SJIF 2024 = 5.444

Том 3, Выпуск 01, Январь

Ключевые слова. Духовность, восточная философия, произведения «Бостон» и «Гюлистан», газель, литература, образование, точные науки, наука, творчество, путешествия, речевое искусство.

KIRISH

Tarbiya har qanday jamiyat va har qanday mamlakat hayotini hal qiluvchi ahamiyat ega. Yosh avlodning, umuman olganda, jamiyat a'zolarining tarbiyasi bilan yetarlicha shug'ullanmagan mamlakat turg'unlik va inqirozga mahkumdir. Buning uchun yosh avlod moddiy, ma'naviy boyliklar yetishtirishni ajdodlari darajasida, ulardan ham yaxshiroq ishlab chiqara bilishlari kerak. Yosh avlodda ana shunday moddiy va ma'naviy qobiliyatlarni shakllantira bilish uchun esa jamiyat uzluksiz ravishda samarali faoliyat ko'rsatadigan tarbiyaviy tizimiga ega bo'lishi lozim. Shu bilan bir qatorda Sharq allomalaridan biri, pand-nasihat va hikmatga to'la bo'lgan asarlari bilan mashhur bo'lgan Sa'diy Sheroziy ham o'zining asarlarida tarbiyaga alohida ahamiyat qaratgan.

Mashhur fors-tojik shoiri, adibi va mutafakkiri Muslihiddin Sa'diy Sheroziy nomini eshitmagan, uning jahon so'z san'ati durdonalari qatoridan o'rin olgan «Bo'ston» va «Guliston» asarlaridan bahramand bo'lmagan adabiyot muxlisi topilmasa kerak. Sharq xalqlari orasida Shayx Sa'diy nomi bilan shuhrat qozongan bu donishmand inson 1203 yili Sheroh shahrida tug'ilgan. Otasi Sheroh otabegi Sa'd binni Zangiyning mulozimlaridan bo'lgan. Lekin u 10—11 yoshlarida otadan yetim qoladi. Saroy tomonidan nafaqa tayinlangan bo'lsa-da, oilaning moddiy ahvoli og'ir edi. Mayda savdogarchilik bilan shug'ullangan akasining ham bozori tezda kasod bo'ladi. Shunga qaramay, bilimga chanqoq Muslihiddin boshlang'ich ma'lumotni tug'ilgan shahri Sherohda olgach, tahsilni davom ettirish uchun xalifalik poytaxti, o'sha davrning eng yirik ilm va madaniyat markazi bo'lgan Bag'dodga boradi. Dongdor «Nizomiya» va

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 13.14/2024

SJIF 2024 = 5.444

Том 3, Выпуск 01, Январь

«Mustansiriya» madrasalarida kalom, fiqh, tafsir ilmlari, arab tili sarfu nahfi, arab va fors adabiyoti, Sharq falsafasi, tarix, mantiq, tib xamda boshqa tabiiy va aniq fanlarni o'rganadi. Taniqli tasavvuf olimi va faylasuf adib Shahobiddin Suhravardiy hamda yirik ilohiyot allomasi Abulfaraj Abdurahmon ibn Javziy qo'lida tahsil oladi. XI asrda saljuqiylar sultonlardan bir nechtasiga vazirlik qilgan mashhur davlat va jamoat arbobi Nizomulmulk asos solgan «Nizomiya» madrasasi 6 ming talabani o'z bag'riga olsa, «Mustansiriya» kutubxonasida 70 ming jilddan ortiq kitob bo'lgan. Bu ikki ulkan madrasaning musulmon Sharqidagi nufuzini shundan ham bilsa bo'ladi. Talabalar orasida, ayniqsa, zabardast arab shoiri Mutanabbiy she'rlariga qiziqish kuchli edi. Bu mutolaalar keyinchalik Sa'diy ijodiga kuchli ta'sir ko'rsatdi. U bu yerdagi ilmiy-adabiy davralarda faol ishtirok etib, bilimining keng va chuqurligi, dalillarining o'tkir va asosliligi, voizlik iqtidori tufayli hammaning e'tiborini o'ziga jalb qilar va bahsu munozaralarda hamisha g'olib chiqar edi. Madrasani tutatgan Sa'diy olgan bilimlarini amaliyotga qo'llash o'rniga, Sharq mamlakatlari bo'ylab uzoq yillik sayohatga o'tlanadi. Buni ikki sabab bilan asoslash mumkin: birinchisi shoirning sayohatsevarligi, ikkinchisi - mo'g'ullar tasarrufidagi ulkan hududda ilm-u ijod uchun osoyishta shart-sharoitning yuqligidir. U goh olim va voiz, goh so'fiy va darvesh suratida Eron, Arabiston, Kichik Osiyo, Misr, Xuroson, Sharqiy Turkiston kabi mamlakatlarni ba'zida ot-u eshak, ba'zan esa poyi piyoda kezib chiqadi. Bu sayohatlar 20 yildan ortiq davom etgan. Sayohat davrida Sa'diyga karvonni qaroqchilardan himoya qilib, muhorabaga kirishiga ham, turli joylardagi madrasa va qozixonalarda va'z o'qishiga ham, shayxu so'fiylar bilan mubohasa qilishiga ham to'g'ri kelgan. U Hindistonda ham bo'lib, bir muddat butxonada istiqomat qilgan, salibchilarga asir tushib, ularning qal'alarini tuzatish ishlarida qatnashishga majbur bo'lgan. Bu sayohatlar davomida Sa'diy hayot

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 13.14/2024

SJIF 2024 = 5.444

Том 3, Выпуск 01, Январь

ilmuni chuqur o'rganib, inson fe'lini butun murakkabligi bilan anglab, o'z davrining ko'pni ko'rgan donishmand kishisi bo'lib yetishadi. XIII asrning o'rtalarida Sherozga qaytib kelgan shoir dunyo tashvishlaridan o'zini chetga olib, shahar chekkasidagi shayx Abu Abdulloh Hafif xonaqosida faqirona hayot kechiradi va 1292 yili vafot etadi. U dafn etilgan bog' va maqbara she'riyat ixlosmandlarining ziyoratgohlaridan biri bo'lib, undan kecha-kunduz shoir muxlislarining qadami arimaydi. Barcha mashhur kishilar kabi Sa'diy hayoti ham afsona va rivoyatlarga ko'milib kettan. Chunonchi, turli manbalarda shoirning Sharq mamlakatlari bo'ylab sayohati 20 yildan 50 yilgacha davom etgani naql qilinadi. Yoki u juda uzoq 102, 108, hatto 120 yil umr ko'rgani aytiladi. Go'yo u o'z umrini uch qismga taqsim qilib, 30 yilini ilm tahsili, 30 yilini sayohat, 30 yilini ijodga bag'ishlagan emish. (Ba'zi manbalarda 30 o'rniga, 40 raqami tilga olinadi.) Bu taxminlarning barchasi Sa'diyning tarjimai holi haqida yetarli ma'lumot saqlanib qolmaganligidan. Shuning uchun ham shoir ijodining tadqiqotchilari uning tarjimai holini asarlari asosida tiklashga harakat qilganlar.

Sa'diyning g'azal janrining kashfiyoti va ustodi sifatida ham ulug'lashadi, chunki ungacha forsiy she'riyatning yetakchi janrlari qasida, doston, masnaviy, qit'a va ruboiy edi. Rudakiy, Sanoiy, Xoqoniy, Jamodiddin va Kamoliddin Isfahoniylar ko'plab g'azallar yozgan bo'lsalar da, ular qasida va qit'a xarakteriga ega bo'lib, o'zaro mustaqil alohida baytlardan g'azal yaratish an'anasini Sa'diy boshlab bergan hisoblanadi. U g'azalchilik uchun olib borilgan izlanish va tajribalarni rivojlantirib, g'azalni takomilga yetkazdi, keyin Xusrav Dehlaviy, Hasan Dehlaviy, Xoju Kirmoniy kabi zabardast shoirlar uni yanada taraqqiy ettirib, Hofiz Sheroziyga yetkazdilar, Hofiz esa uni yuksak cho'qqiga olib chiqdi. Sa'diy g'azallari 4 devondan iborat bo'lib, ular «Tayyibot» («Latif g'azallar»), «Badoe'» («Yangi g'azallar»), «Xavotim» («Xotima g'azallar») va

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 13.14/2024

SJIF 2024 = 5.444

Том 3, Выпуск 01, Январь

«G'azaliyoti qadim») («Eski g'azallar»)dan iborat. Sa'diy ikki tilda yoziladigan she'r turi — mulamma' (shiru shakar)ning ham asoschisi hisoblanadi. Arab tilini yaxshi bilganligidan u arabcha misra va baytlarni forsiy bilan uyg'unlashtirib, ushbu shaklni ixtiro qilgan. Keyinchalik forsiy-turkiy ibora va misralar vositasida shiru shakar yozish an'anasi paydo bo'ldi. Sa'diy tarje'band janrini ham rivojlantirib, baland poyaga ko'tardi. Undan keyin o'tgan shoirlar, hatto Hofiz va Jomiy kabi she'r ustodlari ham bu borada unga ergashdilar. Sa'diy fors-tojik badiiy nasrining ham asoschisi hisoblanadi. Ungacha faqat maktublar, hujjatlar, ilmiy va tasavvufiy asarlar, adabiy xarakterdagi tarixiy lavhalargina nasrda yozilgan. Bundan tashqari, shoirning hayot va inson haqidagi fikrlarini o'zida jamlagan «Sohibiya» asari, arabcha va forscha qasidalari, qit'a, ruboiy va fardlari ham mashhur.

XULOSA

Pand-nasihat, hikmat Sa'diy asarlarining tak-tomiriga singib ketgan. U hayotiy voqea hodisalarni turli shakllarda ifodalab, ko'rgan-kechirganlari yuzasidan xulosa chiqaradi va kishilarni insoniy kamolotta da'vat etadi, umr yo'llaridan qoqilmaslik, adashmaslikka, o'tkinchi hayotning qadriga yetishga, bir-birini avaylashga chaqiradi, halol mehnat qilib, osoyishta yashashning ahamiyatini tushuntiradi, ilm-u hunarning afzalliklarini uqtiradi. Xech narsa hayotning o'rnini bosolmagani singari, hayot haqqoniyatiga asoslangan asarlarning umri ham boqiy bo'ladi. Ayni jihatdan, shoir she'rlarining har bir qatoridan hayot nafasi ufurib turadi. Hayotning o'zi ustozlik qilgan kishi chinakam donishmand bo'ladi. Chunki hayot saboqlari hamisha jonli va aniq bo'ladi. Buning ustiga, hayot degan ustozning dunyosida jild-jild kitoblariga kirmay qolgan usul va tajribalari ham ko'p. Yillar davomida jild-jild kitoblardan ololmagan sabog'ingni hayot bir lahzada miyanga joylab qo'yishi mumkin.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 13.14/2024

SJIF 2024 = 5.444

Том 3, Выпуск 01, Январь

Kitobiy ilmlar xotiradan o'chib ketishi mumkin, lekin hayot saboqlari sira esdan chiqmaydi. Sa'diy hikmatlari hayotdan olingani uchun ham asrlar davomida o'z qimmatini yo'qotmay kelayapti va to yer yuzida inson avlodi yashar ekan, ularning ahamiyati zarracha kamaymaydi, balki ortib boraveradi. Zero, insonning tabiiy va ma'naviy intilishlari hamma davrlar va jamiyatlarda ham deyarli bir xil. Bu she'rlar o'z zamonining barcha ilmlarini egallagan alloma, dunyo kezgan donishmand, olam va odam mohiyati ustida bir umr tafakkur yuritgan mutafakkirning o'y-fikrlari, falsafiy umumlashmalari, hayotiy xulosalaridir. Dunyoni mukammal, hayotni to'kis, insonni barkamol ko'rishni istagan bani bashar taqdiri uchun mas'ul zotning orzu-armonlari, umid-iztiroblari. Sa'diy asarlarining tili sodda, uslubi lo'nda, xalqona so'zlar va obrazli ifodalarga boy, tashbehu timsollari hayotiy, shs'riy san'atlarni mahorat bilan qo'llaydi, shaklan go'zal, mazmunan teran, badiiy yuksak bu asarlarga o'xshatib yozishga uringanlar ko'p, lekin hech kim Sa'diy darajasiga ko'tarilolmagan. Shuning uchun ham fors-tojik adabiyotshunoslari uning uslubini «sahli mumtane'», ya'ni «oson u, imkoni yo'q» deb ta'riflaganlar. Sa'diy Sheroziyga o'xshagan jahon adabiyoti zabardast namoyandalarining durdona asarlariga har bir davrning o'z talabi, har bir o'quvchining o'z ehtiyoji bo'ladi. Bu yangi tarjimalar va nashrlarni zarur qilib qo'yadi. Qo'lingizdagi ushbu ma'lumotlar ana shu talab va extiyoj natijasi o'laroq maydonga keldi. Agar u ta'bingizga muvofiq tushib, qalbingizda aks sado bersa, biz o'z vazifamizni uddalagan bo'lamiz.

**МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ:
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА**

Researchbib Impact factor: 13.14/2024

SJIF 2024 = 5.444

Том 3, Выпуск 01, Январь

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

- 1.Ergash Ochilov. O'zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil
- 2.,,Sa'diy Sheroziy she'riyatidan", T., 1976
- 3.Shomuhamedov Sh., ,Sa'diy Sheroziy", T., 1964
- 4.Shomuhamedov Shoislom. Fors-tojik adabiyoti klassiklari (Sharq adabiyoti klassiklari haqida suhbatlar). - Toshkent, O'zbadabiynashr, 1963.